

PRAVNI PROBLEMI IZBORA

(NASTAVAK SA PRVE STRANE)

bilo šta učiniti u pravcu daljeg preciziranja ili izmene ustavnih odredaba. Međutim, kad je reč o zakonodavnoj razradi ovog načela može se sa pravom postaviti sledeće pitanje. Prema trenutnoj situaciji detaljnije odredbe o izborima nalaze se u više različitih zakona i to odvojeno za predstavnika tela a odvojeno za organe društvenog samoupravljanja u radnim organizacijama. Ovakva situacija je tradicionalna i reklo bi se potpuno racionalna, u svakom slučaju opravdana izvesnim iskustvom. Međutim, taj tradicionalizam proističe iz opšteg vrednovanja pojedinih vrsta izbora i posebnog davanja značaja opštim, tj. parlamentarnim izborima. U našem sistemu u stvari opšti izbori i nema, a najmanje oni treba da budu plebiscitarno manifestaciono izjašnjenje o celokupnom pravcu društvenog razvoja. Zbog toga ne vidim ubedljivih razloga da se skupštinski izbori posebno regulišu samostalnim zakonom. Umesto toga izgleda mi mnogo više u skladu sa našom jedinstva izbornog sistema kodifikovanje celokupne izborne materije u jedinstven kodeks o izborima za sve organe vlasti i društvenog samoupravljanja. Ovakvo jedinstvenim kodeksom bi se uspešnije i preglednije izrazili opšti principi svih izbora i uspešnije istakla teza o radnom karakteru svih izbora. Pitanje ovako nabaceno, razume se, zahteva širu razradu, ali mislim da je dovoljno važno da se bar postavi na dnevni red.²⁾

Principi jedinstva izbornog sistema, kako je već naglašeno, nije nikako tehničko niti pak organizaciono-pravno pitanje već jedna od posledica opšteg procesa deatizacije koji obuhvata i izborni mehanizam. Sve dotle dok se „državni“ izbori i u normativnom regulisanju tretiraju odvojeno od samoupravljačkih ne izgleda moguće bitno izmeniti sadržinu pojedinih institucija izbornog sistema, pa se moguća poboljšanja često i vide u usavršavanju tehničkih rešenja. To je, svakako važno, ali ne i sve, jer očividno je da se i u ovom dokumentu moraju izraziti novi odnosi karakteristični za novu društvenu funkciju izbora.

Još u toku predstavnih diskusije, a i znatno ranije, sa pravom je podvlačeno da demokratizacija izbornog procesa mora da otpočne od demokratizacije kandidovanja

koje je ne samo logički prvo, već i stvarno najvažnija faza izbora. Opšte a i naše iskustvo ovakva upoređenja potvrđuju. U tom smislu postojeće rešenja, koje zvanično i konačno inicijativu daje u ruke samim biračima, predstavljaju odlučujući korak u pravcu realne demokratizacije. Međutim, može, a iz praktičnih razloga se već mora razmotriti mogućnost daljeg usavršavanja sistema koji se u osnovi potvrđio. Pri izboru opštinskih skupština mislim da nema nikakvih sistemskih prepreka da se neposredno kandidovanje i stvarno prenošenje u ruke birača. Ali kod kandidovanja za šire društveno-političke zajednice nužno se javlja problem koordinacije i nalaženja približno zajedničkog stava o kandidatima koji se ističu na mnoštvu zborova birača u jednoj velikoj izbornoj jedinici. Zakon o izborima saveznih poslanika, a takođe i odgovarajući zakoni u socijalističkim republikama se o tome nedovoljno izjašnjavaju. Doduše, moglo bi se uzeti da uloga koju u izborima saveznih poslanika vrši opštinska skupština, naročito pri izboru Saveznog i republikanskih veća to nadoknađuje. No u praksi se stvari nisu odvijale na taj način, već pre svega kroz delovanje društveno-političkih organizacija, koje su kroz tzv. prethodno evidentiranje mogućih kandidata i na druge načine obavljale najveći deo ovog posla. U ovom kontekstu nije celishodno upuštati se u kompleksno ocenjivanje ovakve prakse, ali je očividno da je u pitanju opšta pojava i da i u narednim izborima treba to očekivati. U sada važećim propisima to nije bilo niti je moglo biti detaljnije regulisano. Međutim, u jednom opštem kodeksu o izborima, koji bi sem klasičnih organizaciono-tehničkih normi sadržao i izvesna pravila društvenog karaktera, položaj i aktivnosti društveno-političkih organizacija mogli bi dobiti okvirne preko kojih se ne bi smelo ići. Naime, čitanje zakona o tome nije uvek dovoljna garancija da uzurpacije prava birača neće biti i čak može izazvati lažan utisak — da tu nikakvog problema i nema. Želimo sa pravom da demokratiju učinimo realnijom a izbore u njoj još jednom potvrdom njene realnosti, nemamo nikakvog razloga da i ovde ne pođemo od faktičnog stanja, njega normativno izrazimo i na osnovu njega potražimo puteve daljeg razvoja. U protivnom će baš u sferi kandidovanja propisi odslikavati samo jednu, i to još uvek

formalnu stranu stvari, i biti više program i tendencija nego instrument i garancija.

III

U skici razmatranja pravnog regulisanja izbornog sistema od posebnog značaja je pitanje odnosa između tzv. političke i tzv. tehničke strane pojedinih rešenja i institucija. Postojeći, a i mogući nesporazumi na toj liniji su česti i u svetu, a i u našem razvoju. Koreni takvih nesporazuma su različiti ali se najčešće svode na to da slična tehnička rešenja izazivaju vrlo različite društvene posledice. Jedini do sada sagledani put za prevazilaženje ove suprotnosti ležao bi u podvlačenju vezanosti svih tehničko-organizacionih rešenja za opštestetične i društvene ciljeve i stvarno egzaktnoj spoznaji svega onoga što u domenu izborne tehnike postoji ili je moguće. Pri tome bi bila neprihvatljiva podela po kojoj politika određuje ciljeve, a nauka sredstva njihovog ostvarenja, jer ona implicirno podrazumeva intuitivno-improvizatorsku politiku i nesamostalnu i apologetsku nauku. Umesto toga treba polaziti od duboke međusobne uzročno-posledice uslovljenosti u kojoj je nauka osnov politike, a politika društveno usmeravanje nauke.

Ako se ovaj opšti odnos pokuša da primeni na jedno od najsloženijih pitanja našeg izbornog sistema — pitanje reprezentativnosti predstavničkih tela, postavlja se niz interesantnih problema. Budući da čitav napis ima karakter skice, mislim da je dozvoljeno ostati samo na konstataciji problema bez otvaranja pravaca za moguće odgovore.

Težnja za reprezentativnim karakterom predstavničkih tela svojstvena je svakoj demokratiji, a u razvoju našeg političkog sistema dugo je dominirala. Kroz poznate „ključeve“ želelo se i dobrim delom uspevalo da obezbedi takvo predstavnčko telo koje će bar približno odgovarati strukturi bihrskog tela u pogledu različitih kriterijuma — socijalni, nacionalni, polni, starosni, profesionalni itd. Većina ovih kriterijuma nije neposredno pominjana u propisima već je pristicala iz političke prakse. Budući da ta politička praksa nije bila imuna od birokratskog monopola, ne retko su se kriterijumi obezbedili protiv volje birača, pozivom na opšte ciljeve ili čak i izvesnim vidovima pritis-

ka. U uslovima manifestaciono-plebiscitarnih opštih izbora sve to i nije izgledalo krupan problem. Međutim, u savremenom političkom životu takva praksa sigurno zahteva izvesne, čak bitne korekcije.

Zahtev za reprezentativnošću sigurno će ostati trajan, kao što su još uvek trajne i realne društvene razlike. To je ustoyalno u izvesnom stepenu već izraženo i u ustavalnoj strukturi predstavničkih tela. Ali ostaje otvoreno pitanje da li je to što pravni sistem pruža dovoljno i efikasno. Sigurno je da veći deo od toga, a posebno realizaciju treba da obezbedi jedna svesna politička akcija. No ipak mislim da se može postaviti pitanje unošenja u sam ustav osnovnih kriterijuma reprezentativnosti dobijenih na osnovu duboke naučne analize i nesumnjivo izražene volje većine. Dakle, umesto odbacivanja svih „ključeva“, što je po mom uverenju ne-realno u sadašnjem trenutku, njihova puna demokratizacija kroz pravno sankcionisanje. Štavi je prilično tvrd ali ga postavljam kao pitanje i povod za diskusiju.

Najzad, izbori su takođe, kako je to sa pravom istaknuo i našoj opštoj političkoj misli, i suštinski najvažnija konkurencija sposobnosti. Oni su to u stvari uvek i bili samo se ponekad konkurisalo pred zatvorenim birokratskim strukturama i neformalnim grupama i osnovni kriterijum u takvim slučajevima je bio grupaška lojalnost. Premestimo težište faktičkog izbora među samoupravljače bitno menja situaciju, nameće punu javnost, odbacuje hipokriziju i traži prezentiranje svih stvarnih kvaliteta kandidata. Utoliko se verovatno i menja karakter predizborne aktivnosti i na nov način postavlja kandidat prema njemu. Pravo o tome čuti i nije verovatno da bi se u ovu materiju moglo upuštati. Ali društvene norme, a takvih je sve više, treba na to da pruže odgovore.

Aleksandar FIRA

²⁾ Političke partije, pravila parlamentarne igre i sl.

³⁾ Termin neposrednost je ovde upotrebljen u smislu neprinosivosti prava.

⁴⁾ Vidu u tom smislu čl. 9 tač. 1 i čl. 34 tač. 3 Ustava.

⁵⁾ Izuzetak je od toga samo izbor onih predstavničkih tela koji se biraju „čistim“ delegatskim sistemom, mada su i tu u krajnjoj liniji birači nosioci osnovne kandidature.

⁶⁾ Poseban problem u tome predstavlja razgraničenje nadležnosti između republika i federacije, ali se i neresi.

DVADESETOGODIŠNJACI

Dvadesetogodišnji mladići kao ti i ja nisu znali koliko žica imaju gitare; argonauti koji putovahu vozom na zapad, širom Evrope koja je culela kao progovljena srna, širom Evrope videne kroz prozor kupea III klase, čuljivo posmatrahu ljudska lica kako ih senka beznađa sutonom svojim prekriva.

Dvadesetogodišnji mladići kao ti i ja nisu znali koliko žica imaju gitare; nemo su gledali pogaženo cveće, nemo su gledali ozvezdano nebo i noć, i gledali su kako se sapiču slepi miševi u Berenikinog [kosi.

Dvadesetogodišnji mladići kao ti i ja nisu znali koliko žica imaju gitare; samo ponekad, kada ih je mladost nagonila da pevaju, ispruženi u rovopskim transejima (dvadesetogodišnji mladići kao ti i ja) pevajući bi „los queros generales“ ali su uzdicali, Mamitta mia, uzdicali su kao što se uzdiše u plavim lugovima [Ardeša.

Dvadesetogodišnji mladići kao ti i ja nisu znali koliko žica imaju gitare; a ipak su, do jednog, znali da pevaju uzvišenu pesmu ljudskog dostojanstva, pesmu borbe za slobodu, Mamitta mia, i darovali su ti plemenitu krv kao buket ruža, Mamitta mia, u doba naše mladosti. oni koji padaše pod zvezdanim nebom Španije.

JEDINA STVAR

Krećem se, sigurno, sunovratom sporoću, tako kao što bi se možda kretala biljka uspevši se na (visoki štاپ slepa, ali volim dragog da kažem: ništa to nije ako me još uzbuđuje otisak palog lista na snegu, ništa to nije ako mi se u punom suncu nazire senka kao neki prostrani kovčeg: mi ne volimo senku volimo živu ljubav razmnožavajući se do u beskraju, stamenu ljubav, bez brodoloma, stvarnu ljubav, savršenu eklipsu u kojoj se dan i noć iz nas ljube.

Krećem se, sigurno, sunovratom sporoću, i to nije uvek najpore jer olako ne zaboravljam: ne zaboravljam mračne hodnike kojima je prošla ogramna pseća senka, olako ne zaboravljam prošlost, ne zaboravljam poglede delata kako miluju gubište i ljube led čelika, ne zaboravljam tren kada se ljubav viorila kao krvava [košulja nad kejom.

DELU NAUM

porod reklama koje su nudile bretele, ne zaboravljam čas, kada su u punoj senci, ljudi laganim pokretima stresali svoja odvetelata [ramena,

tužni cvet našeg krećnog kostura, ne mogu da zaboravim kako se noć ogledala u tužnim [dečjim očima,

ni oblepljene plakate na javnim nužnicama. CÔTE D'AZUR

A CHAQUE KILOMÈTRE UN DÉCOR NOUVEAU, ne mogu da zaboravim izdužene zglobove prstiju oprane u peni ljudskog sraća ni mrlju, najmužu mrlju mozga (možda mozga nekog poete)

kako se topi u parfimisanoj pari kupatila, ne mogu da zaboravim ljude koje je progutala [džinovska apokaliptična pečurka.

isprljene ljude, kako hrane, sopstvenom krvlju, mrške noćne leptirove.

Krećem se sigurno sunovratom sporoću; ponekad pružim ruku da pomilujem stolicu na kojoj [niko ne sedi

drugi put oblačim svoje stihove u redengot i njihova me silueta ubija od dosade, to sigurno nije igra, ili je u svakom slučaju neka naročita, poetska, teška igra,

ali u mojim traganjima, još uvek nedokučivim jedna jedina stvar je izvesna: olako ne zaboravljam mračne hodnike prošlosti ni nemo senku psa i bđim, sa ostalim živim ljudima, da se noć nikada više ne ogleda u vedrim očima dece.

ZED ZA JEDINSTVOM

Reči ću ono što niko nije zaboravio, reći ću da je mržnja počela na kraju straha, reći ću da je glad počela na kraju gladi, reći ću da su rešetke počele na fabričkim prozorima, reći ću da je rastanak počeo u naručju drage;

reći ću da je noć počela na kraju noći, logorska noć, kasarska noć, tamnička noć.

Reći ću još da su omi došli, gonjeni žedu, za jedinstvom, gonjeni mržnjom protivu zveri, i dolazahu brižno, jedan po jedan, pazeći na svaki korak da životne drugova ne ugroze.

I spomenuću još svetlost lampe, kako svetli na četima uljem umrljanim, na četima koje čuvalahu netaknute dimenzije ljudskog dostojanstva.

Prevela sa rumunskog Florika ŠTEFAN

BELEŠKA O PISCU

Delu Naum (Gelu Naum) rođen je 1. VIII 1915. godine u Bukureštu. Studirao je filozofiju u Bukureštu i Parizu. Postao je član Komunističke omladine 1933. godine. Debitovao je knjigom pesama „Buntovnički putnik“ 1935. Od tada do danas objavio je 17 knjiga, malom stihova. Prvu knjigu, kao i većinu kasnije objavljenih, ilustrovao je čuveni slikar Viktor Brauner (nedavno preminuo) sa kojim je Delu Naum održavao tesne veze sa francuskim nadrealistima. Po povratku iz Francuske (gde boravi od 1938. do 1940. godine) okuplja oko sebe nekoliko avangardnih pesnika i koordinira rad nadrealističke grupe rumunskih stvaralaca-pripadnika ovog pokreta. Pored poezije Delu Naum se bavi i prevodilačkom delatnošću. Preveo je Kafku, Džojasa, Prevera, Aragona, Elijara, I. Ana i još i Na Driku i zbirku čuprija i zbirku pripovedica uskoro izlaziti u štampu). Piše eseje o poeziji, teoriji, scenarije za marionetska pozorišta, mimodramu, stihove za decu. Poznatiija dela: „Knjiga sa Apolodorom“ (1960), „Pesma o našoj mladosti“ (1961), „Blago sunce“ (1981) itd.